



Sikhismus

S E D M Á
Č Á S T

Historický přehled

CHRISTOPHER SHACKLE

Dějiny sikhismu byly vždy úzce spjaty s Paňdžábem, zemí, odkud pochází. Paňdžáb byl pro svou polohu na severozápadě indického subkontinentu obdařeným úrodnými severními pláněmi neustále

vystaven nájezdům vetřelců, kteří pohoří překračovali například Chajberským průsmykem. Prvními kulturními nájezdníky byly ve védském období árijské kmeny, s nimiž se spojuje počátek hinduistické tradice. Posledními – od počátku prvního tisíciletí – byli nájezdníci vedení afghánskými a středoasijskými sultány, kteří nejenom že nad Paňdžábem ustavili muslimskou vládu, ale zapříčinili v paňdžábské společnosti i přítomnost značného množství muslimů; ta je však převážně výsledkem pokojné konverze.

Sikhismus se objevil zhruba před pěti sty lety uvnitř společnosti, která již byla nábožensky rozdělena. Bylo by ovšem naprosto zavádějící, kdybychom sikhismus vykládali jako mechanickou kombinaci hinduistických a muslimských prvků, poněvadž od počátku definoval sám sebe jako nezávislou třetí cestu. Rovněž jeho vývoj musíme chápat jako komplexní proces vzájemných interakcí – v rámci Paňdžábu i za jeho hranicemi – mezi energickou menšinou a dvěma početně většími hinduistickými a islámskými tradicemi.

Guru Nának

Guru Nának (1469–1539) je pro všechny odnože sikhismu zásadním

Hlavní sikhistická centra v Paňdžábu, který je od roku 1947 rozdělen mezi Indii a Pákistán.





Guru Nának (1469–1539), zakladatel sikhismu, a ostatních devět guru. Guru Nának se narodil v Narkana Sahib v dnešním Pákistánu. Devět dalších guru vyjevovalo svým vůdcovstvím totéž božské světlo: guru Angad (1539–1552), guru Amar Dás (1552–1574), guru Rám Dás (1574–1581), guru Ardžán (1581–1606), guru Hargóvind (1606–1644), guru Har Rái (1644–1661), guru Har Krišan (1661–1664), guru Tegh Bahádur (1664–1675), guru Góvind Singh (1675–1708).

a prvním guru (sikh v paňdžábstině znamená „učedník“). Z hlediska původu patřil do hinduistické kasty chatri (odborníci se silnou dědičnou vazbou na státní správu). Jeho otec byl účetní. Sám Nának se oženil a nastoupil kariéru správce pracujícího pro místního muslimského aristokrata. Svou sku-

tečnou misi začal zhruba ve třiceti letech, kdy při koupeli v řece zakusil přítomnost Boha. Tajuplně skryt svým společníkům se po třech dnech opět objevil se slovy „neexistují hinduisté, neexistují muslimové“, považovanými za ustavující formule nového náboženství. Nának poté vyrazil na dlouhou

řadu cest, aby se později vrátil do Paňdžábu, kde založil komunitu prvních sikhů.

Učení guru Nánaka obsahují jeho verše, hymny a delší poetická díla, která dnes tvoří jádro sikhistických spisů. Svým širokým záběrem se obsahově podobají naukám dalších severoindických středověkých učitelů z nižších kast, jako jsou kabiré a ravidé. Ti všichni kázali, že spása není závislá na oddanosti božskému vtělení, jakým je Křšna, nýbrž nerozlišenému *Beztvarému Jednu*, přičemž kastovní praktiky a bráhmanské autority jsou pro toho, kdo hledá spásu, stejně zbytečné jako oficiálně propagované islámské alternativy. Následující úspěšný a nezávislý vývoj sikhismu ovšem ukazuje, že Nának byl více než jen dalším pokračovatelem této disidentské tradice středověkého hinduismu zvané *nirgun bhakti* („oddanost Beztvarému“).

Nánakovy hymny slučují pozoruhodnou krásu a moc poetického výrazu se stejně výjimečnou soudržností a schopností systematického výkladu, kde možná působí jeho profesní výbava. Obsahem těchto hymnů je opakovaná chvála božského řádu, jemuž předsedá a jímž proniká jeho stvořitel, jedna a jediná Nesmrtelná bytost (*Akál Purakh*), spojená s pronikavou analýzou lidské situace, podle které se člověk svou egoistickou svévolí (*haumai*, doslova „já-mně“) odsuzuje k mechanické poslušnosti utrpení a nekonečného znovuzrození v zaslepené nevědomosti o existenci tohoto pravého řádu. Namísto falešných příslibů duchovního vedení ze strany soudobých odborníků, ať už bráhmánů, jogínů nebo muslimských kleriků, Nának pro lidskou spásu předložil své vlastní předpisy. Vysvětluje v nich nezbytnost vnitřní přeměny nasloucháním niternému hlasu Pravého

guru a láskyplnou meditací o božském jménu. Jedině tak lze dosáhnout svobody a uniknou z cyklu transmigrace, aby se osvobozená duše nakonec připojila

Khalsa

O svátku Baisákhí (13. dubna) roku 1699 založil Góvind Singh instituci *Khalsa*, „skupinu čistých“ sikhů. Zárodkem této dynamické skupiny bylo podle tradice „pět milovaných“ (*pañďž pjáré*), kteří v tento historický den prokázali, že jsou ochotni pro víru zemřít.

Guru připravil k iniciačnímu obřadu sladký *amrit* (nápoj nesmrtelnosti) a pět dobrovolníků z různých kast jej vypilo, čímž potvrdilo svůj vstup do bratrství *Khalsy*, které nerozlišuje lidi podle kast. Další významnou změnou bylo nové jméno, které všichni dostali. Všech pět dobrovolníků mělo před iniciačním obřadem stejně jako guru tradiční hinduistické jméno. Nyní získali nové společné jméno „Singh“ („lev“). Guru pak převzal *amrit* od *pañďž pjáré* a změnil si jméno z Góvind Rái na Góvind Singh. Do *Khalsy* přijal i ženy, které po zasvěcení získaly jméno „Kaur“ („princezna“).

Podle tradice guru Góvind Singh stanovil členům *khalsy* nové předpisy. Patří k nim nošení pěti symbolů známých jako *pañďž kakke* („pět K“), protože každý z těchto symbolů začíná v jazyce gurmukhí písmenem *kakka*:

- *kěša* (nestříhané vlasy a vousy);
- *kanghá* (hřebínek ve vlasech);
- *kirpán* (meč, dnes jen malý);
- *kačchá* (kalhoty po kolena);
- *kará* (ocelový náramek na pravém zápěstí).

Góvind Singh podle tradice rovněž stanovil, že členové *khalsy* nesmějí kouřit ani šňupat tabák a pít alkohol. Nesmějí jíst maso zabitě muslimským způsobem a nesmějí dělat návrhy muslimským ženám. Ačkoli turban (*pag*) nepatří k předepsaným symbolům, pro sikhly má daleko větší význam než jakákoli jiná pokrývka hlavy. Mužský sikh nosí na veřejnosti turban jako symbol cti.

„Velký guru, setkání s nímž přivádí na mysl Pána! S naukou guru jako záchrannou lodí naše oči mapují svět. Někteří opustili Pána a bloudí. Jak málo lidí si uvědomuje, že guru je lodí, která bezpečně převezme na druhou stranu ty, jimž prokazuje přízeň.“
Adi Granth, str. 470

ke světcům věčně pějícím chválu na dvoře Nesmrtelné bytosti.

Nastoupení cesty spásy, jak ji Nának popisuje, však není automatické. Nának ve svých hymnech

opakovaně zdůrazňoval, že spravedlivý život není zárukou spásy, poněvadž příchod Pravého guru k jakémukoli jedinci závisí na přízni Nesmrtelné bytosti. Je ovšem



Sikh se rituálně omývá v Anandpur Sáhíb v Indii.

nezbytné, aby se jedinec připravoval na příchod Právého guru správným životem. K takovému životu určitě nepatří propracované rituály ani extrémní asketismus, o nichž se opakovaně říká, že jsou k ničemu. Spíše je důležité udržovat disciplínu v každodenním životě na tomto světě, láskyplně meditovat o božské realitě a podporovat druhé spravedlivým životem, jak to vyjadřuje potrojná formule „Jméno, dar a čistota“ (*nám dán isnan*).

Pozdější guru a svatá písma

Dějiny opakovaně prokázaly, že úspěšné ustavení náboženství nezávisí pouze na naukách jeho zakladatele, ale také na následné organizaci společenství, které vytvořil. Guru Nának zjevně nebyl jen učitelem mimořádné síly a vhledu, ale též velmi zdatným organizátorem svých stoupenců. Položil základy některých typických praktik sikhistické tradice, zejména denních modliteb (*nit ném*) a shromáždění sboru, kdy sikhové naslouchali mistrovým hymnům. I když byl Nának ženatý a měl dva syny, při výběru druhého guru pro sikhistické společenství (*panth*, „cesta“) sáhl mimo svou rodinu.

Od smrti guru Nánaka vedla sikhistické *panth* souvislá řada guru až do roku 1708, kdy zemřel desátý. Ačkoli odmítnutí hinduistické kastovní hierarchie symbolicky zdůraznil třetí guru Amar Dás (1532–1574) zavedením *langaru*, společného jídla, které se v chrámu rozdává všem bez ohledu na kastu, všichni guru pocházeli ze stejné kasty jako Nának; a od pátého guru se úřad dědil v rámci jedné rodiny. Původně se centrum společenství s každým guru přesouvalo, dokud pátý guru Ardžan (1581–1606) nezaložil velkou svatyni v Amritsaru známou jako Zlatý chrám (*Harimandri*), která je od svého vysvěcení roku 1604 centrem sikhismu.

Guru Ardžan provedl ještě významnější čin: sikhistickému *panth* dal kodifikaci sikhistických spisů jednotný předmět uctívání, které zveřejnil pod názvem *Adí Granth* (První kniha) a připsal jim autoritu guru. Jde o ohromnou knihu hymnů, která má ve standardní moderní edici 1430 stran a v rituálech sikhistických chrámů (zvaných *gurudvára*, brány guru) zaujímá ústřední postavení. Kromě skladeb guru Nánaka obsahuje *Adí Granth* texty následujících čtyř guru, z nichž každý používá poetické jméno „Nának“ v souladu s přesvědčením, že přenosem světla se guru začlenili do bezešvé linie „světla, jež se mísí se světlem“ (*džoti džot samai*). Sám guru Ardžan je největším přispěvovatelem; jeho hymny zabírají zhruba třetinu celého díla. Obsahem spisu jsou rovněž hymny nesikhistických autorů (např. Kábír a Rávidás) nebo muslima Farída, souhrnně označovaných za „stoupence“ (*bhagat*). Jazyk většiny textů je směsí staré paňdžábštiny a staré hindštiny; zaznamenány jsou zvláštěním písmem sikhů, tzv. *gurmukhí*. Pečlivé uspořádání několika tisíců hymnů, samo o sobě mimořádný editorský výkon, se neřídí primárně autorem, nýbrž tóninou (*rág*), v níž se mají zpívat. Ačkoli žádný jiný raný text nemá kanonickou autoritu, jakou má *Adí Granth*, lidová zbožnost využívá prozaických hagiografií o guru Nánakovi zvaných *džanamskákhí* (rodová svědectví), které začaly vznikat v tomto období.

Guru Góvind Singh a Khalsa

Množství stoupenců *panthy* za prvních guru, jejichž působení se do značné míry kryje s vládou velkého mughalského vládce Akbara, významně rostlo. Strategické umístění Paňdžábu však nutně zaplétalo

guru do imperiální politiky; a guru Ardžan se stal prvním sikhistickým mučedníkem, když jej Akbarův méně tolerantní následovník nařídil popravit. V průběhu sedmáctého století *panth* rozšířil řady svých členů a kromě původně převažujících úředníků a obchodníků pojal stále větší množství sikhů z rolnické kasty džat. Stále militantnější politika se zároveň odrazila v proklamacích, jimiž se Ardžanův syn guru Hargóvinda (1606–1644) prohlásil sekulární (*miri*) i spirituální autoritou (*piri*). Pokračující konflikt s Mughaly vyvrcholil popravou devátého guru Tégh Bahádura (1664–1675) v Dillí.

Důsledkem byla radikálně nová podoba společenství vedeného mučedníkovým synem guru Góvind Singhem, desátým a posledním guru. Guru Góvind si vědomě osvojil roli vládce na svém dvoře v Anandpuru v Paňdžábu. Jeho nejdůležitější inovací bylo ustavení autority guru nad *panth* založením nového řádu nazvaného *Khalsa* (svého druhu elitní komunity).

Ačkoli sikhistická *panth* měla i nadále mnoho stoupenců, kteří do *Khalsy* nevstoupili, právě tato skupina od dob posledního guru *panth* vedla. Vlastní synové Góvind Singha padli v bojích s vojsky mughalského vládce Aurangzeba, a sám Góvind Singh zahynul rukama muslimského vraha. Po jeho smrti linie žijících guru zanikla a jejich autoritu převzaly posvátné spisy rozšířené o hymny guru Tégh Bahádura nesoucí název *Guru Granth Sáhib*.

Skladby guru Góvind Singha, z nichž některé tvoří součást denní liturgie, a mnohé další hymny s ním spojované obsahuje další svazek nižšího kanonického statutu, *Dasam Granth (Kniha desátého)*. Další soubor nekanonické náboženské literatury vznikl zhruba v téže době ve formě *Rahitnam*,

prostých rukověti předepisujících různá pravidla chování (*rahit*) sikhům *Khalsy*.

V osmnáctém století o Paňdžáb soupeřila upadající mughalská říše a noví muslimští nájezdníci z Afghánistánu. Byla to hrdinná doba sikhistické *panth* organizované do guerillových skupin, které bojovaly proti oběma muslimským armádám; i jako poražené prosluly svými hrdými mučednickými činy (*šahidi*). Vedeni džaty, kteří se stali dominantní skupinou v rámci společenství, dosáhly síly *Khalsy* významného politického úspěchu získáním Lahory, provinčního města, které se stalo centrem mocné sikhistické říše za Maharadži Randžit Singha (1799–1839), jehož velkorysému patronátu vděčíme za nádheru mnoha sikhistických chrámů. Slabší nástupci Randžin Singha však nebyli schopni odolat britskému tlaku, který po dvou krutých válkách nakonec – roku 1849 – vedl k začlenění Paňdžábu do indického impéria.

„Obklíčen, bez možnosti volby, i já jsem zaútočil lukem a puškou. Pokud selže vše ostatní, možno sáhnout ke zbraním.“
Dasam Granth, str. 1391

Posvátné spisy

SEWA SINGH KALSÍ

Jedním z unikátních rysů sikhstických spisů je to, že – jsouce dílem lidských guru – získaly nakonec v tradici sikhismu absolutní autoritu.

Srí Guru Granth Sáhí

Základním spisem sikhismu je *Adí Granth* (věčná kniha čili původní soubor skladeb v knižní formě). V běžném úzu se o *Adí Granth* uctivě hovoří jako o *Srí Guru Granth Sáhí*, čímž se vyjadřuje přesvědčení, že spis má autoritu guru. Slova *Srí* (Mistr) a *Sáhí* (Pán) jsou zdvořilostní tituly vyjadřující nejvyšší autoritu připisovanou spisu. *Adí Granth* začíná základním krédem (*Múl Mantra*), které vyjadřuje zásady sikhstické víry. Začíná souslovím „*IkK Óm Kár*“ („Existuje jediné bytí“) vyjadřujícím jedinstvo a jednotu Boží.

Adí Granth sestavil pátý guru Ardžan v roce 1604. Obsahuje skladby prvních pěti guru spolu se

spisy muslimských a hinduistických světců středověku, z nichž někteří patřili k nejnižší kastě (*šúdrů*): Kábír, Rávidás, Faríd. Celá sbírka je zaznamenána písmem nazývaným „z úst guru“ (*gurmukhí*), které používá i moderní paňdžábština. Pro svou vazbu ke guru a k posvátnému spisu získalo písmo *gurmukhí* v rámci společenství sikhů posvátný status.

Obsah *Adí Granth* se uctivě označuje jako *bání* (hlas) a *gurbání* (promluva guru). Sikhističtí guru rovněž používali frázi „*dhir ki bání*“ (promluva z počátku, věčná promluva), která odkazuje k jeho božskému původu. Guru Nának zjevně trvá na božském původu *bání*. Říká: „Jak ke mně přichází *bání* Pána, tak provolávám jeho poznání“ (*Adí Granth*, str. 722). Guru je (v prvotním významu) Božím „hlasem“. Guru Nának dále objasňuje rozdíl mezi božským guru a lidským guru: sám sebe považoval za pěvce (*dhadi*) Božího (*Akál Purakh*), jenž veřejně hlásá slávu božského Slova (*sabad*).

Proces sjednocování *bání* s guru začal guru Nának a pokračovali

Guru Granth Sáhí předčítaný sboru.



v něm jeho nástupci. Například třetí guru Amar Dás prohlásil: „Milujte *báni* guru. Je naší oporou na všech místech a poskytuje je sám Stvořitel“ (*Adí Granth*, str. 1335). Podobně čtvrtý guru Rám Dás říká: „*Báni* je guru a guru je *báni* a nektar (*amrit*) proniká všemi dušemi...“ (*Adí Granth*, str. 982). Spis uzavírá hymnus guru Ardžana *Mundavání* (*Pečeť*), který shrnuje podstatu sikhistické víry:

Tři pochoutky rozprostřené na tácu: pravda, spokojenost a moudrost, a také nektar Pánova Jména (amrit-nam), opora všeho. Všichni, kteří je jedí a kterým zachutnaly, získají osvobození.

Adí Granth získal po svém sestavení v roce 1604 status nejposvátnějšího a nejautoritativnějšího spisu, kdy jej guru Ardžan uvedl do nově zbudovaného Zlatého chrámu (*Harimandir*) v Amritsaru. Guru Ardžan říká: „Kniha (*Adí Granth*) je příbytkem Nejvyššího Pána.“ Od dob guru Nánaka používala komunita sikhů při zbožných zpěvech (*kírtan*) *gurbání* jako součást sborové bohoslužby. V současnosti je originál *Adí Granth* ve vlastnictví rodiny Sodhi v Kartarpuru v džullundarské oblasti Paňdžábu.

Od *Adí Granth* k *Srí Guru Granth Sáhíb*

Podle sikhistické tradice přerušil desátý guru Góvind Singh linii lidských guru tím, že propůjčil autoritu guru knize *Adí Granth*, k níž přidal skladby svého otce, devátého guru Tégh Bahádura. Má se za to, že obřad přenosu osobní autority na písmo proběhl před smrtí Góvind Singha roku 1708. Od té doby se *Adí Granth* uctívá jako guru a uctivě se o něm hovoří jako o *Srí Guru Granth Sáhíb*. Vždy se klade na vyvýšenou plošinu pod

baldachýn (*palkí*) a při bohoslužbě se ovívá rituálním vějířem (*čourí*). Přítomnost *Guru Granth Sáhibu* je navíc povinná u téměř všech obřadních a rodinných událostí, jako jsou svatby, iniciační obřady a udílení jména dítěti.

Dasam Granth

Dasam Granth je druhý nejposvátnější spis sikhů. Obsahuje skladby desátého guru Góvind Singha a dalších básníků. Hymny shromáždil Mani Singh po smrti Góvind Singha roku 1734. *Dasam Granth* není ve všech *gurudvárách*, ale jen ve dvou historicky významných: ve *Srí Hazúr Sáhíb* a *Patna Sáhíb*, lidově nazývaných *Takhty* (Trůny Nesmrtelné bytosti; dvě z pěti center světské autority sikhistické společnosti). Některé skladby *Dasam Granth* se ovšem přednášejí při přípravě *amritu* (nápoje pro iniciační obřad) a při dalších bohoslužebných úkonech.

Skladby *Bháí Gurdáse*

Bháí Gurdás byl písař zapisující *Adí Granth* pod vedením guru Ardžana. Sbíрка jeho textů nese jméno *Varan* (*Balady*). Všeobecně jsou známy jako „klíč k *Adí Granth*“ a sikhští hudebníci a kazatelé je v *gurudvárách* běžně zpívají a citují.

V úvaze nad pojmem *dhur ki bání* guru Ardžán, kompilátor *Adí Granth*, napsal: „*Tato promluva vyšla ze samého počátku. Zbavila mé srdce vší úzkostí. Nejvyšší Bytost je laskavá a soucitná ... Pán zjevil pravdu.*“
Adí Granth, str. 628

Věrouka

SEWA SINGH KALSI

Ústřední naukou sikhismu je víra v jedinstvo Boha. Sikhistické posvátné spisy začínají výrokem „*Ikk Óm Kár*“ (jeden Bůh). V souladu s koncepcí jediného Boha pocházejí všichni lidé – bez ohledu na kastu, vyznání, barvu pleti a pohlaví – z jednoho a téhož božského pramene. Ve svých skladbách si sikhističtí guru vypůjčili z islámské a hinduistické tradice množství označení Boží osoby včetně takových, jako je Alláh, Qadir, Karim a Paar Brahma.

Rozmanitost v Božím stvoření se chápe jako božský dar, přičemž všechny náboženské tradice jsou stejně platné a dokážou obohatit duchovní a kulturní život svých vyznavačů. Podle sikhistického učení vytvořily všechny lidské společnosti své způsoby bohoslužby a náboženských institucí v kontextu určitého společenského prostředí. V zamyšlení nad podstatou a univerzalitou náboženské pravdy napsal desátý guru Góvind Singh: „Hinduisté i muslimové jedno jsou! Stejně Jsoucno je jejich stvořitelem a udržovatelem; nezná mezi nimi rozdíl. Klášter a mešita jedno jsou; stejně tak hinduistická oběť jako muslimská modlitba. Lidské bytosti jedno jsou“ (*Dasam Granth*).

Podle sikhismu vyjadřuje přirozenost Boží jasně první skladba guru Nánaka, základní krédo obecně známé jako *Múl Mantra*, a Nánakova slova: „Neexistují hinduisté, neexistují muslimové“.

Úvodní slova *Múl Mantry* shrnují základní sikhistické přesvědčení. Výrazy „*Ikk*“ a „*Óm kár*“ (Bůh) zdůrazňují, že Bůh je jeden. Bůh se rovněž pokládá za stvořitele, jenž

je počátkem univerza. Bůh není ani muž, ani žena. Tyto atributy se týkají stvořeného, nikoli stvořitele. Nának říká: „Moudrá a nejkrásnější Bytost není ani mužem, ani ženou, ani ptákem“ (*Adí Granth*, str. 1010). Jelikož Bůh je *adžúni*, nerodí se a ani neumírá. Skutečnost, že Bůh není mužem ani ženou, dále zdůrazňuje jeho jednotu a rovnost všech lidí.

Sikhismus je přísně monoteistický. Rázně odmítá víru v Boží vtělení a uctívání idolů. Jelikož nemá tvar, barvu, poznávací znamení či rodokmen, nelze Boha idolem zobrazit. Bůh je věčná pravda bez počátku a bez konce, zatímco všechno ostatní v univerzu (včetně Slunce, Měsíce, hvězd a Země) pomine. Koncept trvalosti náleží jen Bohu, jenž zůstane božskou pravdou navždy.

Hukm (božský řád)

Pojem *hukm* (řád, nařízení) se dostal do sikhistického/paňdžábského slovníku z arabštiny. V islámské tradici je Bůh tím, kdo dává příkazy (*Hakam*). V sikhismu *hukm* představuje božský řád: ve veškerenstvu se vše řídí božským *hukm*. Sikhističtí guru ve svých skladbách s pojmem *hukm* široce pracovali, aby popsali přirozenost stvoření, univerza a lidského života. Nának

Múl Mantra

Ikk Óm kár	Existuje jediný Bůh
Sat nám	Jeho jméno je věčná pravda
Kartá purakh	Stvořitel všeho
Nirbhau	Bez bázně
Nirvair	Bez zášti
Akál múrat	Bezčasý, nesmrtelný, nikdy nevtělený
Adžúni	Mimo koloběh zrození a smrti
Saibhang	Samostvořený a samoexistující
Gur prasád	Poznaný milostí guru

(*Guru Granth Sáhib* – 1)

„Bůh nejprve stvořil světlo a pak ve Svě všemohoucnosti vytvořil celý svět. Z jednoho světla poustalo celé veškerenstvo. Kdo je tedy dobrý a kdo zlý? Ó, moji bratři, nemějte pochyb. Stvoření je ve Stvořiteli a Stvořitel je ve stvoření. Zecla naplňuje všechna místa.“

Adí Granth,
str. 1349–1350

hovoří o *hukm* jako o Boží ruce, která stojí v základu fungování univerza a lidských životů.

Ačkoli lidské bytosti jsou v Božím stvoření jedinečné (poněvadž pouze lidé dokážou rozlišovat mezi dobrem a zlem), nejdůležitější ohledy lidské existence, jako je zrození a smrt, se vymakají jejich kontrole. Lidský život (*manas džanam*) je božský dar; jak zrození, tak smrt se děje podle *hukm*. Smrt je věčná, nezměnitelná skutečnost; děje se podle *Aláhi Hukm* (božského řádu, řádu Alláhova). Smrtníci se proto musejí podřídit vůli Boží bez pochybností a otázek. Guru Nának uvažuje o pojmu *hukm* kladením otázek: „Jak se člověk může očistit? Jak odstranit závoj faleš? Životem v souladu s Božím nařízením či vůlí“ (*Hukm Adí Granth*, 2).

Koncept *hukm* vzbuzuje zásadní otázky. Jsou smrtníci v Boží říši bezmocní? Učení sikhismu tento názor odmítá s tím, že všichni lidé mohou vlastní osud určovat. Sikhističtí guru silně zdůrazňovali, že koná-li člověk špatné skutky, bude podle toho trpět: to, co zasévá, také sklídí. Nakonec bude zničena faleš či zlo a pravda zvítězí. Aby dosáhl pravdy, člověk musí konat dobré skutky.

Mukti (duchovní osvobození)

Slovo *mukti* je paňdžábskou variantou sanskrtského termínu *móksa* (osvobodit se, uvolnit se). Jako náboženský pojem označuje konečné uvolnění či osvobození duše z lidské existence, které vede ke splynutí s Nejvyšší duší (*Paramátma*). Podle sikhistické nauky je duše (*átman*) nesmrtelná, kdežto tělo, které obývá, je smrtelné. Po smrti se tělo zpopelňuje a *átman* buď splyne s Nejvyšší duší, nebo přechází z jedné formy života do druhé v závislosti na *karmě*, kterou získal v tomto světě.

Jako náboženský pojem znamená slovo *karma* (doslova skutky, jednání) předurčený osud. Ačkoli sikhové věří v *karmu*, lidské bytosti podle nich nejsou bezmocné.

Koncept *dživan-mukta* (viz níže) překračuje omezení *karmy* a přetváří ji v dynamickou sílu. Jak říká guru Nának: „Nechť jsou skutky půdou, kterou osévá Boží Slovo; nechť Pravda je vodou, kterou je denně zaléváš. Nechť víra je obilím, které obděláváš na svém poli, neboť tak se poučíš jak o nebi, tak o pekle“ (*Adí Granth*, str. 1245).

Cykly zrození a smrti označovali sikhističtí guru pojmem *awagaun*, jenž vychází z nauk o *karmě* a stěhování duší. V tradičním hinduistickém přesvědčení existuje 8 400 000 nižších forem existence, než je existence lidská. Hříšníci a ti, kteří konají špatné skutky, procházejí cyklem zrození a smrti na nejnižší úrovni: *narak* (peklo). Při pohřbu přednášejí náboženští činitelé poslední modlitbu (*antam-Ardás*), ve které pro zesnulou duši prosí o Boží slitování a osvobození od *awagaun*.

Aby překonali nejzazší trest *čaurasi* (cyklus zrození a smrti), mají sikhové jednat v souladu s učením svých guru. Musejí se snažit žít podobně jako guru (*gursikh*), nikoli sebestředně (*manmukh*). Sikhové mají vést život poctivého správce domu, jenž věří v Boží jedinnost a v rovnost všech lidí, opatřuje si živobytí poctivými prostředky (*kirat karma*) a sdílí je s druhými.

Sikh, kterému se podaří být *gursikh*, se nazývá *dživan-mukta*, tedy ten, kdo je oproštěn od světských svodů (jako je touha, *kaam*; zloba, *krodh*; nenasytost, *lobh*; připoutanost, *moh*, a domýšlivost či ego, *ahankar*). Dalším atributem *dživan-mukty* je jeho či její víra, že *gurbání* (promluva guru) přinese



Swami Peer Zindigi se v indickém Novém Dillí věnuje každodenní meditaci.

mukti teď spíše než po smrti. *Gursikh* se stává *dživan-mukta* vedením života nezávislého na světských svodech a aktivním podílem na společenském a kulturním obohacení společnosti (*sévá*, dobrovolná služba). *Dživan-mukta* je jako lotos, jenž zůstává čistý, i když roste v kalné vodě.

Dharmsal

(praxe spravedlnosti)

Termín *dharmsal* se skládá z *dharm* (náboženské, mravní a společenské povinnosti) a *sal* (příbytek). Guru Nának líčí zemi jako *dharmsal*, místo pro konání spravedlnosti vytyčené Bohem v rámci veškerenstva. V tomto *dharmsalu* je lidský život nejvyšší a nejvzácnější forma života a dar Boží. Země a vše, co na ní jest, navíc nese božskou pečeť.

Podle sikhismu nemají lidé být pouze pasivními pozorovateli nebo samotáři; mají se stát aktivními účastníky v dramatu lidských věcí a být vskutku jako guru (*gursikh*). Koncept *dharmsal* zahrnuje víru v Boží jedinnost a v rovnost všech lidí. Guru Nának ostře káral hinduistické askety (*jogíny*), kteří zastávali cestu odříkání tím, že se zřekli všech společenských závazků. Kromě Har Krišana, jenž zemřel v osmi letech, byli všichni sikhští guru ženatí muži, kteří osobním příkladem prokazovali svou víru v příslušnost ke společnosti (*grihsth-ášrama-dharma*). Sikhové neuznávají cestu zřeknutí se společnosti a bezúčelného hledání Boha v lesích bez ohledu na společenskou povinnost.

Gur prasád

(milost a požehnání)

Pojem *gur prasád* se skládá z *gur* (z *guru*) a *prasád* (v sanskrtu milost, požehnání, dobrodiní) a označuje se jím také posvátné

jídlo podávané sboru při vyvrcholení sikhistické bohoslužby. *Gur prasád* jsou závěrečná slova *Múl Mantry*. *Gur prasád* zde neznamená žádného osobního guru, nýbrž věčného Guru (Boha). Termín *gur prasád* je vlastně stvrzením sikhistické víry i popisem způsobu, jak lze k Bohu dosáhnout.

Sikhističtí guru používali množství pojmů, aby vystihli podstatu pojmu *gur prasád*, například *karam*, *mehar*, *nadar* a *kirpa*. Slovo *karam* pochází z arabštiny, *mehar* a *nadar* z perštiny, *kirpa* ze sanskrtu. Arabské slovo *karam* nesmíme zaměňovat s tradičním hinduistickým a sikhistickým pojmem *karma*, jenž označuje skutky a jednání z předcházejících životů. Má se za to, že osud každého člověka předurčuje jeho *karma*, jejímž prostřednictvím člověk nese důsledky za své skutky.

Koncept *gur prasád* zjevně převyšuje zákon odplaty. Jak říká guru Nának: „Díky dobrým skutkům získáváme lidskou inkarnaci, milostí dosahujeme ke Dveřím božského“ (*Adí Granth*, str. 145). Guru Nának osvětluje *gur prasád* analogií: stejně jako malá jiskra dokáže zapálit ohromnou zásobu dřeva, může i zbožnost a láska Boží zrušit důsledky špatné *karmy*. Sikhističtí guru opakovaně zdůrazňovali, že božská milost je plodem věrné oddanosti Bohu.

Nám simran

(meditace o Božím jménu)

Koncepce *nám* (jména) je jednou z klíčových sikhistických nauk. Jméno symbolizuje věčnou pravdu či Boha a mnohokrát se objevuje v *gurbání* (*Adí Granth*). Slovo *simran* je podstatné jméno od slovesa „meditovat“. Pojmem *nám simran* se běžně označuje každodenní meditace, již zbožní sikhové praktikují. Při *nám simranu* se

„V píše člověka přemáhá strach; v naprostém nepokoji pak ztrácí život. Pýcha je velká choroba, kvůli níž člověk umírá a znovu se rodí a neustále znovu povstává a odchází (je uvězněn v kruhu zrození a smrti).“

Adí Granth, str. 592

obvykle používá růženec. Obvyčejně se také odříkávají slova *Vahé Guru* a *Sat nám*. Mnozí sikhové se účastní společného *nám simranu* v *gurudvárách*.

Sikhističtí guru široce pracovali s pojmem *nám*, aby vyjádřili svou víru v Boží všudypřítomnost a zdůraznili svým žákům nezbytnost disciplíny *nám simranu*. Tvrdili rovněž, že *nám* je stvořitel všeho. Prostřednictvím *nám* přichází všechna moudrost a světlo; *nám* se šíří ke všemu stvořenému; neexistuje místo, kde by *nám* nebylo.

Doktrína *nám* umožňuje též lépe pochopit vztah mezi *guru* a *sikhem*. K označení tohoto posvátného pouta se nejčastěji používají dva termíny, „*nám laina*“ a „*nám dena*“; *laina* znamená přijímat či získat požehnání, *dena* udělit je. Mnozí sikhové se touží stát žáky proslulých světců (*santů*): stoupenec vyjadřuje svou oddanost rituálem *nám laina*, *sant* k zasvěcení pronáší *gurmantru* (posvátná slova či formulí) „*Vahé Guru*“, čímž se ustavuje vztah mezi *guru* a *sikhem*. Zasvěcen obvykle daruje svému novému guru peníze. Každé ráno časně vstává a koupe se před rituálem *nám simran*. Panuje přesvědčení, že opakováním *gurmantry* lze zničit vlastní ego.

Bohoslužby a svátky

SEWA SINGH KALSÍ

V sikhismu bohoslužba obvykle obnáší čtení z písma a přednášení vybraných hymnů (*path-karna*). Při individuální i sborové bohoslužbě je hlavní důraz na kázání (*gurbání*) guru podle *Adí Granthu*. Sikhistické svátky, které jsou náboženskými i kulturními oslavami, spadají do dvou kategorií: *gurpúrab* (výročí guru) a *méla* (trh, pouť). Nejoblíbenější poutě jsou *Baisákhí*, *Díválí* a *Hólá Móhallá*.

Individuální bohoslužba

Postup při individuální bohoslužbě předepisuje sikhistický kodex disciplíny (*Rehat Marjada*) přijatý výborem *Shiromani Gurdwara Parbandhak* v roce 1945 a vydaný roku 1951. Každodenní praxe (*nít ném*) zahrnuje texty z *Adí Granthu* a pravidla osobní čistoty:

- sikh by měl vstát brzy, vykoupat se a odříkat hymny *Džap*, *Džáp* a deset čtyřverší *Svajá*;
- při rozbřesku odříkává hymnus *rahira*;
- před uložením k spánku by měl přednést hymnus *kírtan sóhila*;
- na konci každého přednesu se odříkává sikhistická modlitba *Ardás* (prosba).

Bohoslužbu lze provádět všude; vyžaduje se klid a ticho. Ve většině sikhských domů najdeme sbírku hymnů, které se odříkávají při bohoslužbách (*gutka*), ovinutou látkou a uloženou na bezpečném místě.

„Kádokoti označuje sám sebe za žáka pravého guru, měl by brzy ráno vstávat a meditoval o Božím jménu. Brzy zrána by se měl vykoupat v jezeře nektaru. Opakováním Božího jména pod vedením guru se smývají všechny jeho hříchy. Při východu slunce by měl zpívat *gurbani* (slova guru) a meditoval o Božím jménu, at už při práci nebo při odpočinku.“
Adí Granth, str. 305

Mnoho zbožných sikhů pak má doma výtisk *Guru Granth Sáhibu*, který s úctou umísťují ve speciální místnosti obvykle v horním patře. Ačkoli každou budovu, ve které je *Guru Granth Sáhíb*, lze označit za *gurudváru*, rodinná *gurudvára* je přísně vzato rodinný oltář nepřístupný veřejnosti.

Sborová bohoslužba

Sborové bohoslužby probíhají v *gurudváře*, v jedné z nejzákladnějších institucí sikhistické tradice. Pro jejich konání není pevně stanoven určitý den, ale v diaspoře většina bohoslužeb probíhá v neděli. Termín *gurudvára* se skládá z *guru* (označujícího *Guru Granth Sáhíb*) a *dwara* (brána domu) a připisuje se šestému guru Hargóvindovi, který údajně vystavěl *gurudváry* na místech spjatých s jeho předchůdci. V dobách prvních pěti guru se místa sikhistických bohoslužeb označovala jako *dharmšala*. Podle tradice založil guru Nának první takové místo v Kartarpuru, kde se měl setkávat sbor (*sangat*) mužů a žen všech kast ke společným bohoslužbám a zpívání hymnů (*šabad kirtan*) následovaném společným jídlem (*langar*). Z institucí *sangatu*, *šabat kirtanu* a *langaru* se staly nejvýznamnější prvky sikhistické tradice.

Historické *gurudváry* vznikly na místech svázaných s důležitými událostmi ve vývoji sikhismu. Například *Gurdwara Kesgarh* vznikl v Anandpuru, kde desátý guru Góvind Singh založil roku 1699 Khalsu (viz žluté pole na str. 218), a *Gurdwara Sis Gandž* byl zbudován v Dillí na místě, kde přišel o hlavu devátý guru Tégh Bahádur. *Gurdwary* představují autonomní instituce založené místními sikhistickými komunitami s místním vedením zodpovědným pouze místní *sangat*.

Existuje obecný vzorec sikhistické bohoslužby, který probíhá ve všech *gurudvárách*. Začíná se raním přednášením a zpěvem *Asa di var*, po němž následují další zpěvy hymnů z písma. Bohoslužba končí tím, že *granthi* (přednášeč písma) pronese *Ardás*, zatímco členové *sangatu* stojí v tichosti se složenýma rukama. Po *Ardásu* se sboru předčítá nahodile zvolený hymnus z písma nazývaný *hukm-nama* (božské nařízení pro tento den). Obřad končí rozdělením posvátného jídla (*karah paršad*), které symbolizuje sikhistické přesvědčení o rovnosti všech lidí.

Způsob, jímž sikhové vyjadřují svou úctu ke knize, může vzbuzovat dojem, že zbožňují idoly. Například při vstupu do sborové místnosti sikh přistoupí k *Adí Granth*, obětuje a ukloní se. Věřící ve skutečnosti vyjadřuje úctu vůči *Guru Granth Sáhíb*, jenž je pojímán jako žijící guru.

Gurpúrab

Termín *gurpúrab* se skládá z *gur* (zkrácenina *guru*) a *púrab* (posvátný či příznivý den). Sikhové ve světě slaví čtyři hlavní *gurpúrab*y:

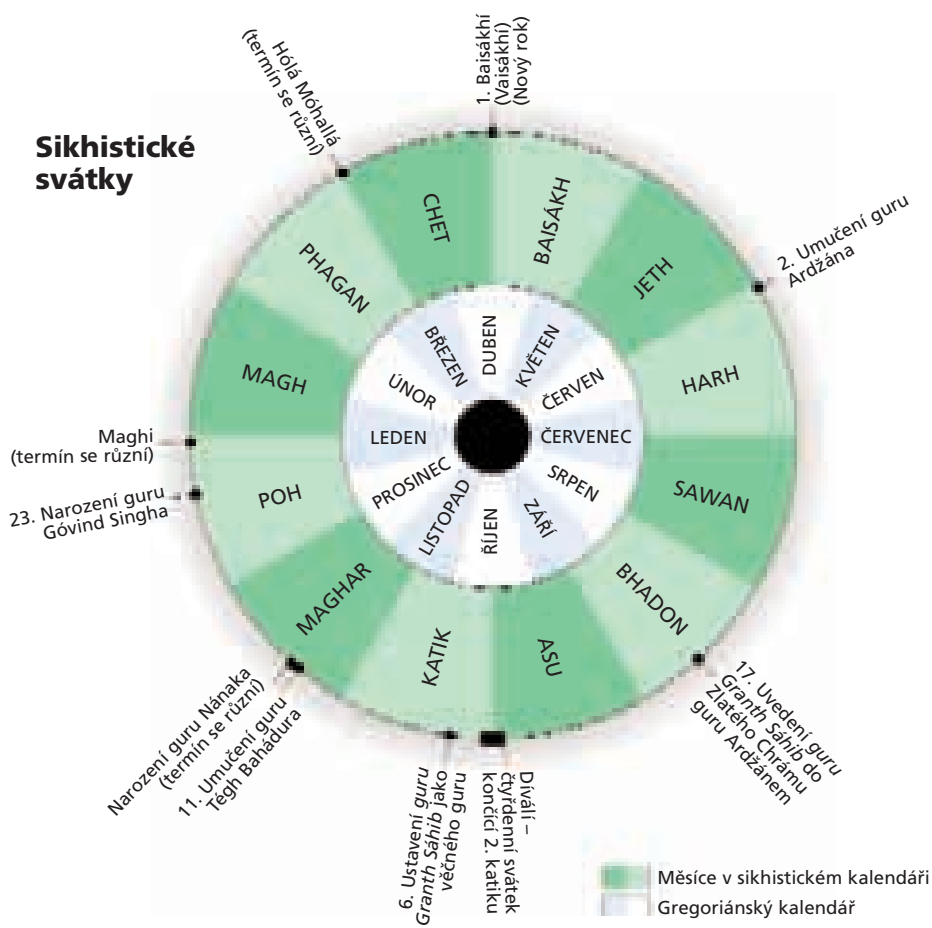
- narození guru Nánaka 26. listopadu;
- narození guru Góvind Sinha 5. ledna;
- umučení guru Ardžána 16. června;
- umučení guru Tégh Bahádara 24. listopadu.

V Indii *gurpúrab*y slaví procesí městy a vesnicemi, která nesou *Guru Granth Sáhíb*. Ve vesnicích se spis klade na ozdobený palankin (*palki*, krytá nosítka, která slouží jako dopravní prostředek). V čele procesí jde pět vysvěcených



Sikhistická rodina v Londýně, která jí langar po nedělní bohoslužbě v gurudváře.

Sikhistické svátky



(*amritdhari*) sikhů s meči symbolizujících „pět milovaných“, které zasvětil desátý guru roku 1699.

Baisákhí

Svátek *Baisákhí* se slaví první den měsíce Baisákhí paňdžábského kalendáře; v nynější době je obzvláště významný. Oslavuje založení *Khalsy* (viz „Sikhismus: Historický přehled“). V Paňdžábu po oslavách *Baisákhí* sedláci začínají sklízet pšenici. Kromě náboženských obřadů probíhá řada kulturních akcí, jako je *kabadi*, fotbal, hokej a zápas. Vrcholem oslav je tradiční tanec *Bhangra*, při němž jsou tanečníci oděni do pestrobarevných paňdžábských krojů.

Hólá Móhallá

Hólá Móhallá nese jméno po tradičním hinduistickém svátku *Holi*, oslavovaném společným zpěvem, tancem a metáním barev na lidi bez

ohledu na jejich kastu, pohlaví a status. Guru Góvind Singh odmítl oslavu *Holi* považuje ji za marnotratnou a hanebnou. Svolal své stoupence do Anandpuru, aby slavili *Holi* zcela odlišným způsobem. Místo radovánek uspořádal fingované boje mezi dvěma skupinami sikhistických věřících a cvičil je ve válečnickém umění. Název svátku se změnil na *Hólá Móhallá* a dodnes se s ním spojuje tradice bojových umění.

Díválí

Díválí je jeden z tradičních indických svátků, obecně známý jako svátek světél. Jeho původ se spojuje s návratem Rámy z vyhnanství. Hinduisté zapalují ve svých domech svíce a vyměňují si s přáteli a příbuznými sladké dary. Pro sikhy má svátek odlišný význam: spojuje se s propuštěním šestého guru Hargóvinda z pevnosti Gowalior, kde jej

Zlatý Chrám v Amrítsaru nechal vystavět Ardžán, pátý guru, na konci šestnáctého století našeho letopočtu.



Zlatý chrám

DOUGLAS DAVIES

Zlatý chrám (*Harimandir*) můžeme chápat jako symbol sikhismu a hmatatelného pomocníka ve snaze pochopit jeho duchovní význam a také to, jak minulost ovlivňuje přítomnost. Pro sikhy je tento chrám Pánovým dvorem (*Dharbar Sáhíb*). V jeho prostorech lze najít klid a dospět k Bohu.

Hindské a paňdžábské hymny prvních guru spolu s hymny několika nesikhistických mystiků byly zaznamenány v písnu *Gurmukhí (Ústa guru)*; do Zlatého chrámu je poprvé umístil Ardžán roku 1604. Pozdější edice tohoto spisu, zahrnující zbožnou poezii pozdějších guru, tvoří ohnisko zbožnosti a meditace.

Hymny se v chrámu pějí od rána do noci. Přichází neustálý proud návštěvníků a poutníků,

aby naslouchali slovům, která věřícím dávají požehnání.

Chránový komplex sestává z vnější dlážděné oblasti se stinným podloubím obklopujícím velké jezero či vodní nádrž, od níž získal jméno Amritsar (rybník nektaru). Uprostřed nádrže stojí nádherný Zlatý chrám, do kterého se každé ráno umísťuje posvátná kniha.

Chrám se stal východiskem mnoha výkladů smyslu náboženského života sikhů. Například se má podobat lotosovému květu, který roste z kalné vody života, přitom však plodí nádherný květ zbožnosti a dobrého díla, poněvadž učí lidi, aby se snažili překročit zlo světa, jež rdousí jejich vyšší touhy. Vnější nádvoří má – na rozdíl od jedné brány muslimských a hinduistických svatyní – čtyři vchody, které vyjadřují univerzálnost sikhistické pravdy, která je otevřena všem.

Další budova se zlatou střechou stojí ve vnější zóně;

vchodem je obrácená k dlouhému chodníku, jenž směřuje k vnitřnímu posvátnému místu. Je to *Akál Takht*, politické a komunní centrum, odkud vycházejí důležitá prohlášení určující život sikhismu. Toto centrum zbudoval šestý guru a dokládá vzestup politického a sociálního uvědomění sikhů, kteří se snažili stanovit si pravidla chování a uspořádat vztahy k ostatním skupinám. V tomto chránovém komplexu jsou náboženství a politika jasně rozlišeny.

Existují čtyři další významné *Takhty* (či trůny) a mnoho dalších významných chrámů, avšak Amritsar je nejjasnějším projevem velké jednoty společenského a náboženského života v sikhistické kultuře.





Oslava v gurudváře
Amandas Raggis
v londýnské
Southall.

věznil mughalský vládce Jahangir. Při návratu guru do Amritsaru rozžehli jeho stoupenci po celém městě svíce a lampy. V dnešní době probíhají v *gurudvářích* speciální bohoslužby zpodobující osvobození guru Hargóvinda a potvrzující specifickou sikhistickou totožnost. *Gurudváry* i lidské příbytky se zdobí svíčkami a zapalují se ohňostroje. Vrcholem oslav *Díválí* je osvětlení Zlatého chrámu (*Hari-mandir*).

Sangránd

První den každého měsíce hinduistického lunárního roku se jmenuje *Sangránd* (ze sanskrtského slova

sangkrant označujícího vstup slunce do nového znamení zvěrokruhu). Sikhismus jej považuje za nejpříznivější den měsíce a v *gurudvářích* se konají zvláštní bohoslužby (*diwan*), při kterých se z posvátného písma rituálně oznamuje jméno nového měsíce. Guru Ardžan složil „hymnus dvanácti měsíců“ (*Bara Maha*). Každá z jeho dvanácti částí popisuje určité stadium života a cestu duše, přičemž sikhům předepisuje disciplínu odpovídající tomu kterému měsíci.

Než se sikhové o *Sangrándu* pustí do práce, navštěvují *gurudváry*, aby vzývali božskou milost pro blaho svých rodin a celého lidstva. Naslouchat přednesu jména nového měsíce je významné dobrodiní. Svátek *Baisákhí* probíhá o *Sangrándu* měsíce Baisákh (obvykle 13. duben) a v *gurudvářích* se toho dne koná obřad výměny staré žerdi za novou (*Nišan Sáhib*).

Propuštění guru Hargóvinda

Podle tradice uvěznil guru Hargóvinda vládce Jahangir v pevnosti Gowalior, protože jej podezřival, že Hargóvinda buduje velkou armádu, aby s ní bojoval proti vládě. V pevnosti bylo již 52 uvězněných hinduistických šlechticů. Po několika letech úřady nařídily guru propustit, Hargóvinda však odmítl odejít, dokud nepropustí také ostatní. Vládce souhlasil s požadavkem guru a prohlásil, že propustí tolik šlechticů, kolik se dokáže držet jeho roucha a rukou. Když to guru uslyšel, vzal si speciální plášť s mnoha pruhy látky, a všech 52 šlechticů se tak dostalo z pevnosti držíce se jeho pláště a rukou. Guru pak vešel ve známost jako *Bandi Čhod* (Vysvoboditel vězněných).

Jsem sikh

RESHAM SINGH BHOGAL

Narodil jsem se v sikhstickém městečku Talhan v Paňdžábu v Indii. V našem městě byl velký chrám, *gurudvára* stará více než devadesát let. Obyvatelé města a přilehlých oblastí tu každý rok slavili významné náboženské svátky a účastnili se procesí. Spolu s dalšími dětmi jsem chodil s nimi. První semínka ze sikhstické tradice do mne zasela rodina a komunita mého města. Základní pravdy sikhismu jsem poznal velmi brzy.

V roce 1968 se má rodina přestěhovala do anglického Leedsu. Bylo mi pouze devět let a pro celou rodinu to byla velká zkouška. Nikdo z nás neuměl ani slovo anglicky. Bylo obtížné začlenit se do společnosti – vše kolem bylo zcela jiné. Měli jsme štěstí, že vedle nás bydlela velmi ochotná anglická rodina. Měli dvě dcery staré asi jako já. Společně jsme si hráli a jejich otec mě vzal první den do školy, protože moji rodiče neuměli anglicky. Díky sousedům jsme se dokázali začlenit do místní základní školy a začali se v Leedsu cítit jako doma. Ve škole jsme se učili anglicky. Byli jsme velmi horliví a pilní, navštěvovali jsme zvláštní hodiny angličtiny pro asijské děti (především z jižní části kontinentu). Získali jsme mnoho přátel. V Leedsu byla v té době pouze jedna *gurudvára*, která se jmenovala prostě „Sikhstický chrám“. Ačkoli byla od našeho domu vzdálena téměř pět kilometrů, navštěvovali jsme ji pravidelně každou neděli. V ní jsem začal chodit na hodiny paňdžábštiny.

Pravidelné docházení do *gurudváry* na modlitby, kterých se účastní celý sbor (*sangat*), a poslouchání zpěvů hymnů (*šabad kirtan*) mi pomohlo pochopit smysl „Boží jednosti“. Začal jsem pomáhat při dobrovolné službě (*sévá*) ve sborové kuchyni (*langar*). Jídlo se podává všem přítomným, včetně návštěvníků jiných vyznání a výchovy. Důležité je, že všichni dostávají stejné jídlo, což vyjadřuje jejich rovnost.

Záhy po příjezdu do Leedsu jsem si já i moji starší bratři ostříhali vlasy. V novém prostředí by se nám totiž posmívali, kdybychom měli vlasy dlouhé. Na střední škole jsem potkal mladého sikhá s turbanem. Ohromilo mě to, a brzy jsem si nechal vlasy opět narůst a začal také nosit turban. Ačkoli nejsem „vysvěcený sikh“, nosím turban, abych vyjádřil svou příslušnost k sikhismu. Nosím také ocelový náramek (*kara*) na pravé paži. Mé druhé jméno zní Singh; toto jméno dostali všichni mužští sikhové od desátého guru. Nestříhám si vlasy ani neholím bradu. Nepiji ani nekouřím – obojí je proti sikhstickému učení.

Má náboženská disciplína se zakládá na sikhstických naukách, v nichž je ústřední přesvědčení, že Bůh je jen jeden. K mým každodenním povinnostem patří meditace o jménu Božím (*nám džapná*), sdílení s druhými (*vand čhakna*), dobrovolná služba (*sévá*) a poctivé zajišťování obživy (*kirat karna*). Pro všechny sikhly jsou tyto závazky velmi významné.

Každé ráno před snídaní odříkávám ranní modlitbu *Múl Mantra*. Naučil jsem ji od své matky ještě v dětství, a doby, kdy zemřela (což už je více než dvacet let), ji odříkávám den co den. Pravidelně se účastním náboženských aktivit a svátků v *gurudváře* (jsou to svátky *Baisákhí*, *Díválí*, narozeniny guru a další oslavy). Tyto svátky spojují rodiny i celé společenství a umožňují mladší generaci – včetně mých dětí –, aby se více poučila o sikhismu.

Má účast na činnosti *gurudváry* postupně narůstá, stejně jako závazek pomáhat druhým. Za sikhly se rovněž účastníme aktivit mezináboženského společenství Leedská dohoda. Má nejmladší dcera nedávno zapalovala za komunitu sikhů svíčky při bohoslužbě míru. Pravidelně přispívám (*vand čhakna*) na náboženské činnosti – jde například o dary na údržbu *gurudváry* a komunní kuchyně (*langar*).

Moje zaměstnání spojovacího technika obnáší hodně cestování. Přišel jsem do styku s lidmi s různým zázemím a vyznáním. Turbanem, vousy atd. jsem dával otevřeně najevo své náboženské přesvědčení.

Mám rád svou práci a naplňuji při ní učení o rovnosti a pravdivém životě (*kirat karna*).

Má žena se přistěhovala z Indie v roce 1983; po dokončení doktorského studia se stala velmi uznávanou učitelkou na základní škole v Leedsu. Máme tři dcery, jednu na základní, dvě na střední škole.

Kvůli své kulturní tradici jsem měl domluvený sňatek, který proběhl v *gurudváře* za přítomnosti sikhstické svaté knihy (*Guru Granth Sáhíb*) a sboru. Kněz četl a zpíval verše z *Guru Granth Sáhibu*. Nejenže jsem si vzal ženu stejného vyznání, ale také své děti vychováváme v naší víře. Vliv můj a mé ženy na děti je podnítil k tomu, aby se naučily paňdžábštinu stejně dobře jako angličtinu a pravidelně chodily do *gurudváry*. Věřím, že pokud poznají hodnotu modlitby, pochopí význam pomoci a úcty vůči druhým a porozumí učení guru, budou mne ve víře následovat a zasvětit své životy Bohu.

S celou rodinou jsme navštívili Indii. Viděli jsme nejenom turistické atrakce, ale navštívili jsme řadu *gurudvár* v Paňdžábu a v Novém Dillí. Nejpůsobivější byla návštěva Zlatého chrámu v Amritsaru (jež postavil pátý guru Ardžán), kde jsem vlastní náboženskou tradici lépe pochopil.

Od dětství jsem měl rád hudbu, zejména *šabad kirtan*. Poslouchám ho ráno před odchodem do práce i navečer. Pomáhá mi v úsilí dozvědět se toho více o sikhstické víře. Pomáhá i mým dětem. Neposloucháme však jen náboženskou hudbu, baví nás také tradiční indická hudba, lidová a tanec *bhangra*.

Myslím si, že díky sikhismu jsem se stal lepším člověkem. Děkuji Bohu, který mi tolik dal, a chci mu vrátit, kolik jen zmožu, pevným následováním sikhstického vyznání.

Rodina a společnost

SEWA SINGH KALSÍ

Odmítaje kastovního dělení guru Nának píše: „Bezenná je kasta a bezcenné je vznešené jméno. Celé lidstvo má pouze jediné útočiště.“
Adí Granth, str. 83

Sikhismus vznikl uvnitř kastově rozdělené indické společnosti, v níž narození člověka do té či oné kastovní skupiny určovalo jeho zaměstnání i společenský status. Mezi členy různých kast nedocházelo k významnějším společenským interakcím. Sikhističtí guru si jasně uvědomovali destruktivní vliv kastovního systému na společenskou, náboženskou a kulturní strukturu indické společnosti. Ostře odmítli hinduistickou doktrínu *varnašramadharmy* (zákon společenských tříd a životních stadií), která se podle nich zakládala na kastovní výlučnosti a institucionalizované nerovnosti.

Ačkoli sikhistické učení odmítá kastovní doktrínu, kasty dodnes představují velmi významný faktor sikhistické společnosti. Kasta – v nejširším slova smyslu – poskytuje obecný rámec, podle něhož členové různých kastovních skupin upravují své chování a vztahy k ostatním kastám. Základní jednotka paňdžábské sikhistické společnosti je společná rodina či široká domácnost, jejíž členové mají tradiční povolání – např. džat (rolník), tarkhan (tesař) či čamar (kožedělník). Všechny domácnosti patřící do jedné zaměstnanecké skupiny se označují jako „bratrství“. Paňdžábská společenská struktura sikhů se zakládá na patriarchálních principech; autorita spočívá na mužské hlavě rodiny.

Několik domácích rituálů probíhajících při sňatku, narození dítěte a v případě úmrtí nám poskytuje pohled na silné spolupůsobení náboženských a společenských zvyků.

Manželství

Manželství je opěrným pilířem sikhistické společnosti. Sikhismus odmítá celibát a odříkání. Všichni sikhští guru (kromě guru Har Krišana, jenž zemřel v osmi letech) byli ženatí a kladli důraz na to, aby sikhové vedli světský život jako správci vlastních domácností (*gri-hasthi*), kteří chápou své povinnosti k rodičům, manželkám, dětem a širší společnosti.

Sikhistický sňatek má mnohem větší význam než prosté spojení muže a ženy; je svazkem mezi dvěma rodinami srovnatelného společenského a kastovního statusu. Posvátné spisy pojímají sňatek jako duchovní pouto a zdůrazňují představa jednoho ducha ve dvou tělech (*ek džote doje murti*). Čtvrtý guru Rám Dás říká: „Nejsou mužem a ženou, kteří jsou pouze fyzicky spojeni. Skutečně svoji jsou ti, již mají jednoho ducha ve dvou tělech“ (*Adí Granth*, str. 788). Navíc se manželství chápe jako vztah předurčený Bohem (*sandžog*), nikoli jako pouhá společenská smlouva; nelze je tudíž rozvést. Není tedy divu, že sikhismus ani hinduismus nezná slovo pro rozvod.

Výběr manželů se zakládá na přísných pravidlech kastovní endogamie a exogamie, podle kterých si lze partnera hledat pouze ve vlastní kastě. Například členové tarkhanské třídy si musejí brát tesaře. Pravidla kastovní exogamie vyžadují, aby se rodiny při výběru partnera vyhnuly čtyřem *gotrám* (podřídám): otci, matce, babičce z matčiny a z otcovy strany. Za druhé sikhové přísně naplňují zvyk obecní exogamie, takže si vybírají partnery nikoli z vlastní obce ani z obce své matky. Kastovní endogamie a exogamie zajišťuje trvání kastovní solidarity. Jelikož instituce manželství plní důležitou úlohu v zachování hranic mezi kastami, sňatky mezi různými

kastami se přísně odmítají; partneři v takových svazcích jsou černé ovce a poskvrny rodinné cti (*izzat*).

Úřední sňatek je pro sikhy pouze světským nařízením; podstatný význam připisují svým tradičním rituálům.

- **Zásnuby** (*kurmai, mangni*) se konají za přítomnosti mužských příbuzných a členů vlastní *biradari* (příbuzných) a začínají odříkáním modlitby (*Ardás*). Z *Adí Granthu* se přednáší speciální hymnus pro *kurmai*, kvůli Božimu požehnání se čte *hukmnama*. Dívčin otec pak provede oběť (*sagan dena*) tím, že do úst snoubence vloží sušený datel (*čuhárá*), čímž potvrdí vznikající vztah.

- Obvyklé setkání hlav obou rodin (*milni*) začíná odříkáním *Ardásu* z úst *granthi*, jenž se modlí za Boží požehnání svazku dvou rodin. Poté se nevěstin otec formálně přivítá s otcem ženicha a obdaruje jej turbanem a penězi.

- Hosté se přesunou do *gurudváry* na svatební obřad (*ánand karadž*). Nezbytná je přítomnost posvátných spisů; nevěsta a ženich se posadí před *Adí Granth*. Nejoblíbenější barva oblečení nevěsty je červená.

Obvyklé jsou šaty *lengha* (tunika a dlouhá sukně ze stejné látky), ale některé nevěsty nosí sárí nebo kalhotový kostým (*salwar kamiz*). Nevěsta nemá závoj, hlavu jí pokrývá dlouhý šátek (*čuni*). Ženich může mít červený turban nebo šátek.

- **Ánand karadž** začíná *Ardásem*, po kterém následuje rituální spojení páru ženichovým šátkem (*palla farana*). Tento obřad se často nazývá *kanjadan* (dar panny) a provádí jej nevěstin otec.

- Náboženští hudebníci (*ragi*) v této chvíli zpívají *pallej taindej lagi*, hymnus z *Adí Granthu*, jenž zdůrazňuje posvátnost manželského svazku. Podstatou tohoto hymnu je nevěstin slib: „Vzdávám se slávy i pohany. Držím se cípu tvého šatu. Vše ostatní nechávám být. Všechny vztahy, které jsem měla, mizí. Držím se tebe, můj pane.“

- Zpívají se čtyři svatební hymny, společně nazývané *Lavan*. Po každém z nich pár obejde po směru hodinových ručiček *Adí Granth*, přičemž novomanžel vede nevěstu.

- **Ánand karadž** končí přednesem hymnu *Ánand sáhib* a *Ardásem*.



Nevěsta s ženichem sedící před posvátným spisem.

Rozvod a nový sňatek

Zákon o hindském manželství z roku 1955 dovoluje sikhům rozvod. Avšak sikhistický sňatek je duchovní vztah, ve kterém je pouto vytvořené za přítomnosti *Adí Granthu* nerozlučitelné. Rozvod má mezi sikhly velmi špatnou pověst a dodnes se považuje za stigma, zejména pokud jde o čest ženy a její rodiny. Rozvedená žena se nazývá *čhadi hoji* (odhozená žena), kdežto pro muže podobné hanlivé označení neexistuje.

Nový sňatek rozvedených nebo vdov se sice připouští, ale rozvedené ženy nemohou mít náboženský obřad (*Ánand karadž*), poněvadž nemohou být darovány jako *kanjadan*. Rozvedení muži podobným omezením nepodléhají.

Obyčeje týkající se dětí

Narození dítěte je Boží dar (*wahej-guru di dat*). Narození dcery je ovšem vcelku pokojná událost, kdežto zrození syna se vítá s jásotem, rozdáváním sladkostí (*ladoos*), svátkem *lohrdi* a obřadem *čhati*. Paňdžábská sikhistická společnost je patriarchální, veškeré dědictví jde po mužské linii a syn zajišťuje obřadní rituály pro spásu duší svých rodičů.

Jména děti tradičně dostávaly od prarodičů nebo otcovy sestry. V současnosti většina sikhistických rodin navštěvuje *gurudváru* a táže se na *akhar* (písmeno z posvátného spisu). Obvykle jde o první písmeno na nahodile otevřené stránce *Adí Granth*; rodiče pak vybírají jméno, které tímto písmenem začíná. Kromě jména dostávají sikhističtí chlapci také jméno-titul *Singh* (Lev) a dívky *Kaur* (Princezna).

Ačkoli turban (*pag*) je symbolem cti, neexistuje žádné speciální nařízení, kdy jej má sikh začít nosit. Obvykle je to ve věku jedenácti či dvanácti let, tedy v době, kdy se

o turban dokáže postarat. Turban může mít jakoukoli barvu. Obvyčejně je z mušelinu a je dlouhý skoro pět metrů.

Smrt

Pohřby se v Indii konají obvykle brzy po skonu – většinou hned druhý den (v závislosti na době úmrtí). Tělo se rituálně omyje a oblékne do nových šatů, čímž se před kremací rituálně očistuje. Je povinností syna, aby zapálil oheň. V jeho nepřítomnosti oheň zapaluje některý z mužských příbuzných. Před tím *granthi* přednese za zesnulou duši *Ardás*. Ženy nesmějí nést máry ani zapalovat oheň. Zemře-li vdaná žena (*sohagan*), poskytne jí rubáš rodina jejího otce; nebožka je oblečena jako nevěsta.

V Paňdžábu se popel sbírá po třech dnech a ukládá se buď do řeky Gangy v Hardwaru nebo v Kiratpuru. Po pohřbu uspořádá nebožtíkova rodina buď ve svém domě, nebo v místní *gurudváře* čtení z *Adí Granthu*. Obvykle po třinácti dnech smutku se pro příbuzné a členy *biradari* koná velká hostina (*akath*).

Je-li zesnulým muž, koná se v této době rituál *pagri* (přenos autority po otci). Při obřadu má hlavní roli mužský pozůstalý, jenž sedí před *Adí Granthem* a od strýce po matce dostává turban a peníze. V přítomnosti příbuzných a členů nové *biradari* si oblékne nový turban a odloží původní. Nejstarší muž z *biradari* mu pak připomene jeho nový status a povinnosti. Nyní je přijat za hlavu rodiny a připojuje se ke starším členům *biradari* k společnému jídlu. Společenská funkce rituálu *pagri* má synům usnadnit převzetí otcovy role.

Sikhismus v moderním světě

CHRISTOPHER SHACKLE

Vývoj sikhismu byl za britské nadvlády a od roku 1947, kdy Indie získala nezávislost, úzce spjat s politickým a sociálním rozvojem Paňdžábu. Stejně jako mnohá další asijská náboženství poznal i sikhismus modernitu prostřednictvím evropského kolonialismu devatenáctého století. Sikhistické reformní hnutí bylo po většinu dvacátého století pozoruhodně úspěšné v úsilí vytvořit silný sikhismus, který přežil i traumatickou zkušenost rozdělení Paňdžábu mezi Indii a Pákistán. V posledních desetiletích však vzrůstá napětí mezi zpolitizovanými projevy sikhismu, jenž vyrostly z reformního hnutí, a indickým politickým vedením, které se stále výrazněji ztotožňuje s hinduistickým majoritním vládním systémem. V tomto období rovněž vznikly významné sikhistické diaspory ve Velké Británii a v Severní Americe, kde vstoupily do velmi odlišného světa zglobalizovaného, anglicky hovořícího jedenadvacátého století.

Sikhistická reformní hnutí

Za rozkvětu koloniální nadvlády v pozdním devatenáctém století se vůdci všech skupin indické společnosti – včetně sikhů – museli vyrovnat s důsledky britské politické nadvlády a viktoriánského světa s jeho silně křesťanským důrazem. Několik málo jedinců zvolilo cestu naprostého odporu. Patřil k nim Baba Rám Singh (1816–1884), který prohlásil sám sebe za guru,

avšak podporou sikhistické sekty Namdhari, kterou sám založil, svou autoritu zpochybnil.

Hlavní proud sikhismu si ovšem uvědomil, že k úspěšnému přežití sikhistického společenství je třeba komplexněji se přizpůsobit novému řádu. Sikhistická náboženská identita byla ohrožena dvěma způsoby: zrušením státem podporovaných sikhistických institucí (nastalo po britském dobytí království Randžit Singha) a nebezpečím začlenění do rámce obrozujícího se hinduismu. Tuto hrozbu jasně dokládala modernistická organizace *Árjasamádž*, již založil Dajánanda Sarasvati (1824–1883); jeho učení, že veškerá pravda je ve védách, urážlivě přezíralo nauky sikhských guru.

K boji s těmito hrozbami vzniklo ve významnějších paňdžábských městech množství reformistických sdružení (*Singh Sabha*). Prostřednictvím těchto sdružení a s plným využitím nových komunikačních systémů, které zavedl koloniální stát, řada nadaných laických vůdců (často titulovaných *Bháí*, Bratr) nově definovala sikhismus; a toto vymezení představuje dodnes převládající ortodoxii. Aktivisté *Singh Sabhy* – stejně jako většina reformátorů – chápali současný úpadek sikhismu jako důsledek odpadnutí od původních idejí. Za příčinu úpadku označili rostoucí příklon k hinduismu v náboženské i společenské praxi, a kázali nezbytnost návratu k slavným dobám guru, k nesmlouvavému monoteismu a k přijetí prostého a zbožného způsobu života nepotříšněného pověřčivostí. Nejznámější z pojednání, jimiž svá poselství šířili, napsal Bháí Kahn Singh Nabha (1867–1938). Jeho název *Nejsme Hindové* (*Ham Hindu Nahin*, 1898) poukazuje k základnímu kameni reformistického programu, totiž k houževnaté snaze vymezit

„Ačkoli mnozí členové našeho bratrstva považují sebe sama za sikhly Khalsy, přijímají hinduistickou tradici. Myslí si, že není správné řídit se učením gurbání s vědomím, že se sikhistické náboženství liší od hinduistického a je mu nadřazeno. Důvod je ten, že nikdy pečlivě nečetli své vlastní posvátné spisy a neznají vlastní minulost.“

Bháí Kahn Singh
Nabha